

свим догорелих и усправних свећица које подупиру једна другу, а уз које је положено васкршње јаје дивне црвене боје. И наш поглед се неумитно на њега враћа и остаје на њему. Христос васкрсе! Ваистину васкрсе!

Др Софија Р. МИЛОРАДОВИЋ
Институт за српски језик САНУ, Београд
sofija.miloradovic@sanu.ac.rs

ВРХУНАЦ МИТОПОЕТСКОГ ПЕВАЊА

Небојша Лапчевић, *Пастир и рунолист*, Агора, Зрењанин – Нови Сад 2025

После наглашено космополитског искорака оствареног у недавном *Филаџелисти* (2022), својеврсној поетској мапи данашњег и јучерашњег света, инвентивно развијеној у путописно-епистоларној поетској форми, Небојша Лапчевић као бриљантно осведочен песник културе враћа се у новој књизи *Пастир и рунолист* у завичајно митопоетско окриље својих ранијих песничких збирки. Првенствено, у шири симболошки регистар и сложенија инспирацијска исходишта *Берача Јолена* (2019), *Сирофа у њасликама* (2003) и *Семена на ветру* (1999), али и његовог најновијег романа *Сејач* (2024).

Но ваљало би се одмах подсетити: Лапчевићева митопоетика снажно је прожета универзалном библијском, односно хришћанском симболиком Слова и оба Писма у корелацији с класичном грчком митологијом, ближим и даљим културним слојевима паганских схватања и веровања, како пред опсесивним интимно еротским и метапоетским темама, тако и пред посебно повлашћеном завичајно-историјском и земљописно-природном тематиком. Ако се идејом и песничким поступком *Филаџелиста* изненадно афирмише у парадигматично постмодерном поетичком кључу, укрштајем библијско-хришћанске и митолошко-фолклорне симболике у новој и у својим ранијим књигама Небојша Лапчевић се легитимише као узоран следбеник-синтетичар водећих гласова српског високог модернизма (Попа, Павловић, И. В. Лалић): „Отишли су учитељи моји. / Ко успоменама да одоли?“ („Све дубљи светлописи“).

У сусрет томе утиску излази већ и сам наслов Лапчевићеве нове песничке књиге. Свака од две кључне речи насловне синтагме из различитог је симболошког регистра. Као што је познато, а и већ примећено, Пастир, насловни лирски јунак Лапчевићеве књиге представља или старозаветни симбол Господа (Пс. 23, 1–3), или, чешће, симболизује Исуса Христа (Отк. 7, 16–17; Јн. 10, 1–4). У књизи, као и у ширем Лапчевићевом опусу, он има више новозаветних синонима (Јагње, Сејач, Онај Који Јесте). Пастир, најзад, попут неких мотива чисто ауторске имагинације

из претходних Лапчевићевих књига (берачи полена, колекционар, филателист) симболизује у крајњем исходу самог песника, ствараоца. Рунолист, међутим, други кључни чинилац насловне синтагме, фитоним је за раритетни бели звездасти цвет са највиших, опасних планинских врхова, који се стога, из перспективе одважних планинара памти као симбол храбрости, чистоте, савршенства и оданости. Али у очима пастира, односно у констелацији насловне синтагме, висински планински цвет *белих латишца налик вуни*, и својим изгледом и својим називом у српском језику, инхерентно сугерише симболику повезаности, узајамне заштите, нежности, топлине, хармоније и, најзад, симболику колективног спасења у слици пловидбе *руна облака* небом.

Па ипак, тематизација два насловна мотива, уз све њихове обостране трансформације, не простире се кроз целу Лапчевићеву књигу. Од шест лирских кругова („Руно облака”, „У пастирским гаткама”, „Камене обрине и рунолист”, „Повлачење чопора”, „Повезане руке”), не рачунајући прошлук песму од једног јединог стиха, само се у по три песме првог и четвртог са пуном преданошћу распевава насловна тема, док се у другом сваком насловном мотиву посвећује по једна песма („Пастир или неко други”, „Чопор”), а у последњем само једна у заједничкој, трансформисаној верзији и пастира и рунолиста, односно стада („Дневни пашњаци”).

Да бисмо утврдили идентитет главних лирских јунака проистеклих из насловне синтагме, ваља нам препознати када и коме песник, односно говорни субјект, уступа свој глас а када га задржава за себе. А то није увек баш тако једноставно. Није, на пример, извесно коме је, ако не читаоцу, упућено прошлук стих-питање „Чујеш ли с Голготе глас?”, и ко га, ако не сам песнички субјект, изговара. Али изгледа сасвим поуздано да се песма „Похвала пастиру”, која у ствари узноси највишег духовног пастира Христа, развија са гледишта њеног говорног субјекта: „Обноћ ће доћи, и пастиру / штап од тисовог дрвета дати. / Обноћ ће доћи и мноштву / говорити: Ово је пастир твој! / Рука творца бесконачна је...” Видимо такође да Христа –Пастира најављује сам Господ, али Лапчевић његов лик развија процесуално истичући наизменично његову пастирско-божанску моћ и мудрост („Пастир зна пут до извора и / дудовог хлада, за дужину штапа / раздаљину зна, између пакла и раја”), потом му придодатујући уз чисто сакрална својства и сасвим профане фолклорне црте („Пастир је пастир, / и има кључ од свих пашњака, / сва лукавства и опасности / попут пса овчара осећа / кад вук низ падине Копаоника силази”), да би га затим предочио, попут Попиног Светог Саве, у национално-митолошком кључу („У узајамности очњака / пастир са вуком / у братству дрхти у стаду свом”) и поентирао моментом Христовог Другог доласка („Обноћ ће доћи / Онај Који Јесте, / изненада, незван и сам”).

У песми „Ходи, дакле, јагње бело” говори, међутим, Пастир, а лирски јунак јесте трансформисани умножени рунолист, елем, стадо, односно

хришћанска заједница на путу избављења, дата у слици руна облака („Облак је онај који је вечан. / Руно облака је благо и мудрост раја. / Ко сатвори чудо ово? Боже свети / с оне паше, с обе стране праоблачја. / Свод у руну се украси као селно поље / у пролеће”). Поред поменуте процесуалности предочавања пастирског лика, ваља такође истаћи чињеницу опозитне трансформативности односно поступак опозитне трансформације оба насловна мотива, којем се песник приклања саобразно преобразјајима њихове митолошке симболике – првог у националнокултуролошкој ретроспективи, другог у универзалној историјској перспективи. Наспрам пастира је вук, који ће и сам постати пастир, односно вучји пастир; наспрам стада је чопор, који се у непредвидљивом ритму историје реверзибилно трансформише из једног у друго стање. Но, ова последња драма код Лапчевића не мора бити, и није, само историјска. Она је и људска, антрополошка, егзистенцијално стваралачка: „Ко си ти у кожи мојој / пастир стада или чопора?” („Повлачење чопора, 2”).

Међутим, предуслов једног и другог колективно-историјског стања јесте духовно-социјално вредносно стање – боготражитељско или отпадничко стање човечанства или неке појединачне колективне заједнице. По песниковом увиду, у његовом и нашем времену, на делу је процес отпадничества и профанизације духовних вредности, што је повод његове оштре критике: „Све је више чопора / на белим падинама! / Ко ме је потребан чопор / или стадо од Господа / одељено?” („Чопор”). Везаност за Господа или одељеност од Њега, то су Лапчевићева мерила разликовања између чопора и стада.

Непосредним и посредним одзивима на два насловна мотива исцрпљује се само, условно, матични тематско-значењски ток Лапчевићевог *Пастира и рунолистја*, јер пред нама је тематски обухватна, волуминозно вишезначна и типолошки раслојена књига. Око њеног еруптивног митопоетског исходишта концентришу се снажно еротско и присно завичајно културолошко надахнуће. Концентришу, и повремено додирују, прожимају. Ако је Голгота, као завршна тачка временско-просторног оквира јеванђељске приче, универзалан симболички хронотоп митопоетског збивања најновије Лапчевићеве књиге, његов стварносни – завичајни природно-културолошки, односно биографски – пандан јесте Троморавље. Географски простор оцртан ставама и доњим међуречјем Западне и Јужне Мораве и обележен миленијумским културноисторијским слојевима Мојсиња, као што је и песникова животна прича озарена њиме. Све то, а нарочито ово последње, он неретко и изразито апострофира: „Помност слуша како тамо, тамо... / у расинским жуборима разгоревају се / зора и страст. Само, тамо!” („Плочике тишине међ’ старим портретима”); „Сазнах, овде се укрштају / путеви наде, блистави и бели, / и воде у прибежишта далека / и тиха...” („Тиховање подно Мојсиња”).

Изузетно снажно, махом евокативно разбуђено, еротско надахнуће везано је такође за песничково родно поднебље и значењски ослоњено на разноврстан књижевно или ликовноуметнички етаблиран митолошки или културолошки подтекст, у широком *расйону од античке до модерних времена*. Само је *подијексијална поклопа шетрајишха* „Канти” изразито синкретична, од књижевних, музичких и филмских верзија истог мотива Умберта Ека, Андреа Бочелија, Патрика Ротфуса, Мајкла Редфорда, до карневалског ритуала, са целим алузивним регистром еротских доживљаја и сензација, од сексуалног чина до колективних баханалија. Нешто од ритма и природе тог чулног задовољства поновиће се још интензивније у диптихону „Пчелозујна острва”, где се екстатично и непосредно распевава „слатка ода” опојној узвишености еротског акта.

На први поглед, све песме лирског круга „Камене обрине и рунолист” остављају утисак остварења чисто еротског, или бар примарно еротског подстицаја. Но чим се у сваку од њих мало дубље загледа, читалац разазнаје оне које то заиста и јесу („Уз ноздрве ждребице”, „Додир нежности”, диптих „Строфе у таписеријама”) од оних чија је инспирација примарно критичко-антиратног надахнућа („Чекајући феномериду”), дескриптивне природе („Дрво за ретке птице”, „Плочице тишине међ старим портретима”, „У жутим и плавим оделима”), односно метапоетског типа („Ноктурно меког ткива”) или дуално трансформативне еротско-рефлексивне врсте (диптих „Нејасне трансформације”), док тајна јединственог првог утиска почива на поступку еротичке стилизације свих назначених верзија. И у овоме лирском кругу симболика подтекста, узетоу у целини, јесте синкретичка, почев од старогрчких митолошких мотива *феномерига* и *омфалоса*, преко феномена оријенталне сензуалности посредованог предромантичарским сликарским мотивом *одалиске* Доминика Енгра, до музичког извођачког поступка званог *арпјеђо* и надреалистичке *Hand and Shell* фотографије Доре Мар. Све то, као и садржаји поетских циклуса нове Лапчевићеве књиге, сведочи не само о његовој високој општој и књижевној култури већ и о дубокој културолошкој укоренености његовог песничког гласа.

Не улазећи у семантичко поље појединачних остварења циклуса „Камене обрине и рунолист”, тешко је превидети бар врхунску слику онтолошке измештености и тектонске егзистенцијалне трусности савременог човека: „Ко је с јастука мог померио / средишњу *omphalos* камни, / сав живи свет, оде прах, / пупак мора, сав развезан: / Недостају речи у Делфима. / Недостају снови у слепоочницама. / Недостаје перја у јастуцима.” („Нејасне трансформације, 2 – Памтивекперја”).

Покушамо ли, на крају, да једним погледом обухватимо најновију песничку књигу Небојше Лапчевића, намеће се потреба да је осмотримо двојако: по себи, и у контексту његовог поетског опуса. Садржински и аксиолошки. Основни интегративно-кохезивни чинилац Лапчевићевог

Пастѿира и рунолисѿа, као типолошки осетно раслојене књиге, јесте дубоко прожимање чулности и духовности песничког доживљаја света. Не мање по складу имагинације и артикулације него и по тој изразитој синтези, она досеже врхунац не само његовог већ и нашег данашњег митопоетског певања.

Мр Марко К. ПАОВИЦА
Самостални истраживач
Беч–Београд–Цибријан
suprian@gmx.at

КОНТИНУИТЕТ И ТРАНСФОРМАЦИЈА ХОРОРА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

Маријана Јелисавчић Карановић, *Како се калио хорор*, Матица српска, Нови Сад 2025

Како се калио хорор Маријане Јелисавчић Карановић тематски је заокружено истраживање развоја поезике хорора у српској књижевности од предромантизма до савременог доба, уз осврт на шири европски контекст. Настала на основу дорађених и допуњених ранијих истраживања, али и нових прилога, ова студија пружа преглед кључних имена и дела у развоју српске хорор традиције, отварајући уједно простор за реинтерпретацију запостављених аутора и текстова. Књига је објављена као део пројекта „Паралелни светови и имагинарне територије у српској и страним књижевностима”,¹ који се реализује у оквиру Одељења за књижевност и језик Матице српске.

У поглављу „Увод у српски хорор: Милован Видаковић и Јевстатије Михајловић” ауторка дефинише хронолошки оквир и анализира темеље српске фантастичке прозе, указујући на значајне везе раног српског романа са европском готском традицијом. Нарочита пажња посвећена је рационалистичком разобличавању натприродног, где фантастично не служи као потврда ирационалног већ као средство дидактичког преиспитивања сујеверја и заблуда. У том контексту, ауторка показује како се елементи готског саспенса и фантастичног у Видаковићевим романима *Велимир* и *Босиљка* и *Љубомир у Јелисијуму* уклапају у просветитељски контекст, док у Михајловићевим делима препознаје снажнији ослонац на европску готску прозу. Закључком да „као што По не би постојао без Хораса Волпола или Ен Ретклиф, тако ни Глишић не би постојао без Михај-

¹ Руководиоци пројекта су проф. др Владислава Гордић Петковић и проф. др Младен Јаковљевић.